

نگاهی به کتاب

القصاص على ضوء القرآن والسنة

ناصرالدین انصاری قمی

القصاص على ضوء القرآن والسنة. تقریرات درس آیت‌الله‌العظمی سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی. نگارش سید عادل علوی. قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی، ۱۴۱۶ و ۱۴۱۹ق. وزیری، ۲ج: ۴۵۶-۴۹۷ص.

فقه شیعه امامیه از گاه پیدایش تا کنون همواره روبه تکامل و گسترش بوده است. پس از انقطاع عصر تشریع و قانونگذاری و آغاز غیبت کبری امام عصر (عج) در سال ۳۲۹ق، فقیهان ما به فتوای به‌نصوص و روایات بسنده می‌کردند و از اظهار دیدگاه خویش خودداری می‌ورزیدند. این به دلیل نزدیکی زمان مردم به زمان ائمه اطهار و فراوان بودن قرائن حالیه و مقامیه در روایات بود. فقه الرضا، هدایه ابن بابویه، مقنع شیخ صدوق، و نهایتاً شیخ طوسی از این قبیل است.

سپس در زمان شیخ مفید و شیخ طوسی تا عصر محقق و علامه حلی، این علم روبه گسترش نهاد و با فکر و نظر توأمان گشت و فقهی عمیق و دقیق، مبتنی بر دلیل قرآن و حدیث و عقل، با غنایی بسیار و پاسخگویی مشکلات بشر در همه زمانها و مکانها پدید آمد و بر دامنه آن تا این زمان افزوده گشته است.

در میان کتابهای فقهی امامیه، شرایع الاسلام فی مسائل الحلال والحرام، نوشته محقق حلی، ابوالقاسم نجم‌الدین جعفر بن حسن بن یحیی بن حسن بن سعید همدانی حلی (۶۰۲-۶۷۶ق) از معروفترین و برترین آنهاست و این به سبب ویژگیهای بی‌همانند این کتاب است؛ همچون: تبویب زیبا (عبادات، عقود،

ایقاعات و احکام)، ترتیب احکام (واجبات، مستحبات، مکروهات، محرمات)، کثرت فروع، نثر زیبا و قلم شیوا، و جامع بودن ابواب فقه (از طهارت تا دیات).

این مزایا باعث شد که این کتاب رایجترین و استوارترین متن فقهی امامی قرار گیرد و به یمن شرح و تفسیر آن، از

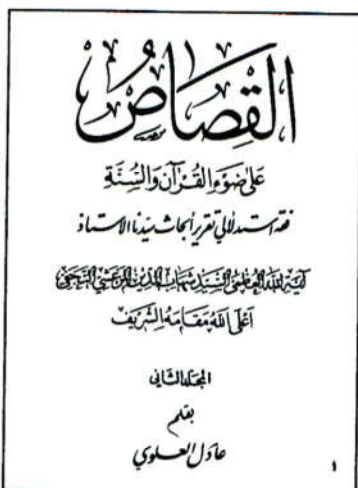
زمانهای گذشته تا کنون مجموعه‌ای ارزنده و گرانسنگ از تراث فقهی شیعه در دسترس ما قرار گرفته است.^۱

شروح این کتاب بر دو گونه است: گروهی از آنها شرح کامل شرایع است؛ مثل جواهر الکلام، هدایه الانام، منتهی مقاصد الانام، و گروهی از آنها شرح بخشی از شرایع است، که تعداد آنها بسیار است؛ از جمله کتاب گرانسنگ القصاص على ضوء القرآن والسنة.

این کتاب تقریرات درس خارج فقه مرحوم آیت‌الله‌العظمی مرعشی است که به خامه ارزنده جناب حجت‌الاسلام آقای حاج سیدعادل علوی به رشته تحریر درآمده است.

با طلوع فجر پیروزی انقلاب اسلامی و پیدایش حکومت جمهوری اسلامی و نوید پیاده شدن احکام حیاتبخش اسلام، موضوع درس مراجع تقلید حوزه علمیه قم تغییر یافت و به بحث از مسایل جزایی اختصاص یافت. مرحوم آیت‌الله‌العظمی گلپایگانی به بحث از کتاب القضاء، و سپس کتاب الحدود، و مرحوم آیت‌الله‌العظمی مرعشی نجفی به طرح مسایل کتاب القصاص که به گفته قرآن کریم حیات جامعه در گرو اجرای آن

۱. ر.ک: الذریعة، ۱۳/۳۱۶-۳۳۲؛ ناصرالدین انصاری، کتابشامی شروح شرایع الاسلام.

تحسین به خوبی مطالب استاد را تقریر کرده - به گونه‌ای که حتی کلمه‌ای از بیانات استاد فوت نشده است - و با استفاده از کتابهای فقهی عامه و خاصه - خصوصاً جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، نوشته آیت‌الله شیخ محمدحسن نجفی (۱۲۰۲-۱۲۶۶ق) - مطالب ایشان را تکمیل کرده است. وی در پاورقیها با رنجی که بر خویش خریده، به مطالب علمی بسیار اشاره کرده و آنها را روشن ساخته است؛ مانند:

اصل: ۱۰۱/۱-۱۰۲؛

تنقیح مناط: ۱۰۷/۱؛

عده کلینی: ۱۱۵/۱؛

سوره بن کلب و حدیقه بن منصور: ۴۷۸/۲-۴۷۹؛

درباره قسامه: ۱۲۶/۲-۱۳۹؛

ربیعة الرأی: ۳۲۱/۱؛

سهل بن زیاد آدمی: ۴۲۷/۱-۴۲۸؛

شریف العلماء: ۳۴۱/۱؛

سیدحسن صدر: ۳۶۱/۱؛

حریربن عبدالله سجستانی: ۴۶۸/۲-۴۶۹.

لازم به ذکر است که مقرر محترم، در پاورقی ص ۳۰۹، ج ۱، نام تفسیر فخر رازی را به اشتباه کشاف ذکر کرده که مفاتیح الغیب صحیح است.

محقق و مقرر گرامی، در فهرست منابع کتاب، نام ۴۴ کتاب فقهی و حدیثی شیعه و سنی مورد استفاده اش را ذکر کرده و در ادامه نام کتابهای فقهی عامه، زیدی و اسماعیلی موجود در کتابخانه آیت‌الله مرعشی (همراه با شماره کتاب در مخزن کتابخانه) و فهرستی از کتابهای فقهی (صد کتاب)، حدیثی، تفسیری، اصولی، رجالی شیعه را ارائه کرده است.

نخستین جلد کتاب به بحث از احکام و فروع قصاص نفس (موجب و شروط قصاص) و دومین جلد کتاب به بحث از فروع: ادعای قتل و چگونگی استیفاء پرداخته و در جلد سوم آن به احکام قصاص الطرف می‌پردازد.

مقرر محترم، بر روی هم مجموعه‌ای خواندنی و دلپذیر فراهم ساخته، که دانش پژوهان فقه را بسیار به کار می‌آید. امید است جلد سوم کتاب (و هم تقریرات درس حج آیت‌الله مرعشی نجفی) به زودی انتشار یابد.

است: «ولکم فی القصاص حیوة یا اولی الاباب» پرداخت. از آن‌جا که تاکنون، به جز کتابها و رساله‌های فتوایی مرحوم آیت‌الله مرعشی، کتابی حاوی آرا و نظرات فقهی استدلالی آن مرجع بزرگ در دسترس نبود، نشر این کتاب بسیار سودمند و پرارزش است، که علاوه بر غنای محتوا، شیوه فقهی ایشان نیز نمایان می‌شود.

در این کتاب، استاد بزرگوار با بهره‌گیری از دانش فراوان خویش، به تبیین مسایل فقهی پرداخته و در خلال آن از طرح مباحث کلامی، تاریخی، حدیثی، اصولی و رجالی مضایقه نکرده و درسی شیرین و خواندنی را ارائه داده است. از جمله آن مطالب عبارت است از:

مطالب کلامی:

اقسام کفار: ۲۶۲/۱؛

اقسام تناسخ: ۲۶۲/۱؛

شبهه سم خوردن معصومان: ۷۲/۱-۷۴.

مطالب اصولی:

فرق بین عموم و اطلاق: ۲۹۵/۲؛

استصحاب وجودی و اصل مثبت: ۴۱۱/۲؛

شهرت و اجماع: ۳۴۱/۱-۳۴۲؛

قاعده قرعه: ۱۵۱/۱-۱۵۳.

مطالب فقهی:

احکام حجر و مفلّس: ۴۲۰/۲-۴۲۱.

مطالب رجالی:

درباره خبر ظریف بن ناصح: ۲۳۹/۲-۲۴۳؛

درباره اسناد یک حدیث: ۴۷۰/۲ و ۲۸۱/۲-۴۸۲؛

درباره ابان بن عثمان: ۴۸۸/۲-۴۹۰؛

درباره عمرو بن شمر: ۲۲۲/۱-۲۲۳؛

درباره فقه الرضا: ۳۶۱/۲؛

درباره مراسلات: ۳۶۰/۱.

مقرر محترم نیز با پیگیری مطالب و با کوششی درخور